

ISBN 978-961-90557-9-3

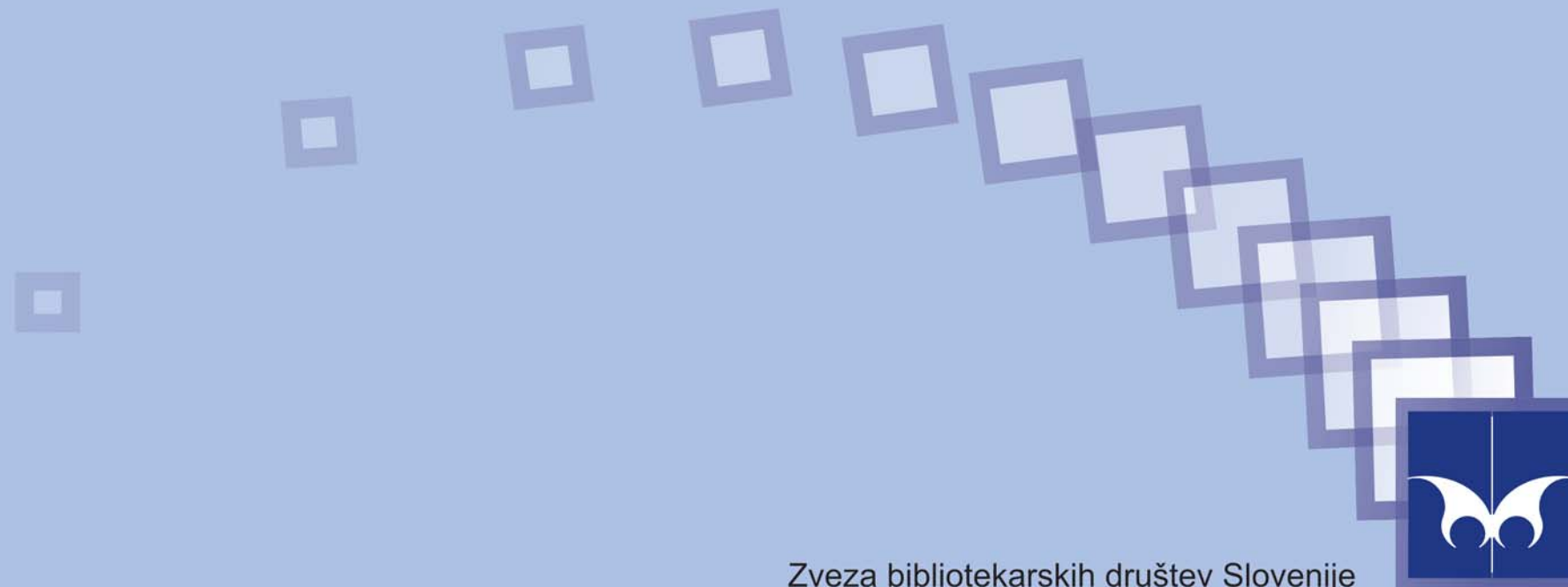
9 789619 055793

International Federation of Library Associations and Institutions
Mednarodna zveza bibliotekarskih društev in ustanov

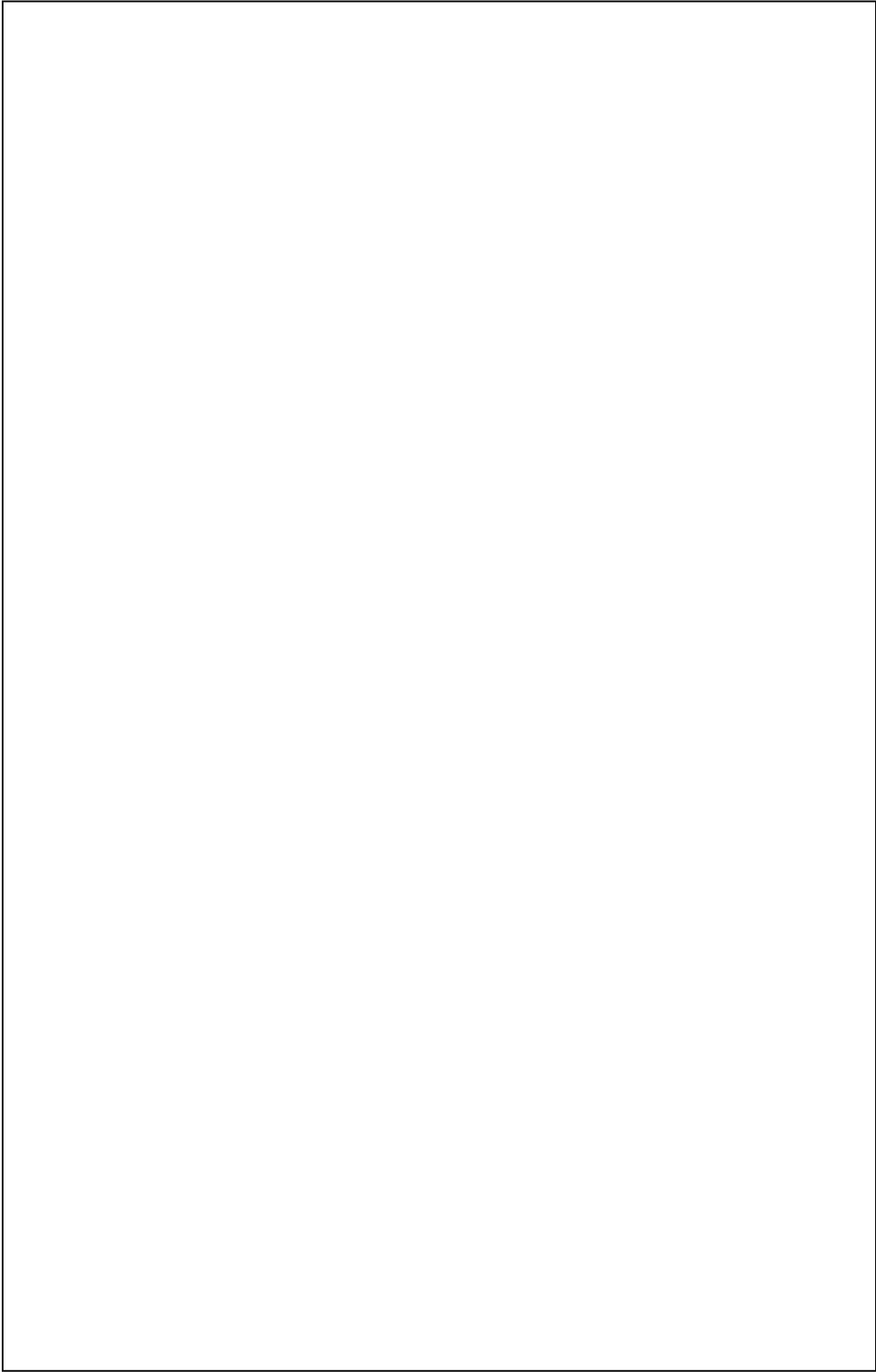
Smernice za lažje berljivo gradivo

Smernice za knjižnične programe
opismenjevanja

Nekaj praktičnih predlogov

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije

Mednarodna zveza bibliotekarskih društev in ustanov

Smernice za lažje berljivo gradivo

Smernice za knjižnične programe opismenjevanja

Nekaj praktičnih predlogov

Ljubljana
Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
2007

Naslov izvirnika
Guidelines for Easy-to-Read Materials
Compiled and Edited by Bror I. Tronbacke
Under the auspices of the IFLA Section of Libraries Serving Disadvantaged Persons
The Hague : IFLA Headquarters, 1997
© International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)

Naslov izvirnika
Guidelines for Library-based Literacy Programs
Some practical suggestions
IFLA Section on Reading
The Hague : IFLA Headquarters, 2003
© International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)

Avtorizirani prevod
International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)
The Hague, Netherlands

Besedili iz angleščine prevedel
Stanislav Bahor

Strokovna redakcija besedil
Silva Novljan

Jezikovni pregled
Vida Gomivnik Thuma

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

028.8

SMERNICE za lažje berljivo gradivo. Smernice za knjižnične programe opismenjevanja : nekaj praktičnih predlogov / [obe deli pripravila] Mednarodna zveza bibliotekarskih društev in ustanov ; [besedili iz angleščine prevedel Stanislav Bahor]. - Ljubljana : Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 2007

Prevoda del: Guidelines for easy-to-read materials ; Guidelines for library-based literacy programs

ISBN 978-961-6683-00-5

1. International Federation of Library Associations and Institutions

233782272

VSEBINA

IZVLEČEK	7
1 POTREBA PO LAŽJE BERLJIVEM GRADIVU	7
1.1 Kaj je »lažje berljivo gradivo«?	7
1.2 Demokratični vidik	7
1.2.1 Standardna pravila Združenih narodov	8
1.2.2 IFLA/UNESCO – Manifest o splošnih knjižnicah	8
1.2.3 Listina za bralca	8
1.2.4 IFLA – Delovna skupina za pismenost	9
1.3 Ciljne skupine	9
1.3.1 Osebe s posebnimi potrebami	11
• Osebe z motnjami v duševnem razvoju	11
• Osebe s težavami na področju branja	11
• Osebe z motnjami pozornosti, motorike in zaznavanja (MBD/DAMP)	12
• Osebe z avtizmom	12
• Osebe s prirojeno okvaro sluha	12
• Osebe z okvaro sluha in vida	13
• Osebe z govorno-jezikovnimi motnjami	13
• Starejše, deloma dementne osebe	14
1.3.2 Bralci z nezadostnim znanjem uradnega ali večinskega jezika	14
• Novi priseljenci in druge osebe s pomanjkljivim znanjem večinskega jezika	14
• Funkcionalno nepismene osebe in osebe z nezadostno izobrazbo	14
• Otroci	14
1.4 Ali je mogoče poenotiti potrebe različnih skupin?	14
1.5 Branje in razumevanje	15
1.6 Stopnje težav	15
2 ZVRSTI IN MEDIJI	15
2.1 Literatura	15
2.2 Novice in informacije o družbenih temah	16
2.3 Časopisi	17
2.4 Neknjžno gradivo	17
3 UREDNIŠKA DEJAVNOST	17
3.1 Kaj naredi zgodbo lažje berljivo?	17
3.2 Pomen ilustracij	18
3.3 Časopisi	19
3.4 Lažje berljive informacije o družbenih temah	19

4 OBLIKOVANJE LAŽJE BERLJIVEGA GRADIVA	20
4.1 Postavitev in oblikovanje	20
4.2 Papir, tipografski znaki in tisk	20
4.3 Logotip in besedilo na hrbtni strani gradiva	20
5 PROCES OBJAVE	20
5.1 Objavljanje	20
5.2 Ekonomičnost	21
6 INFORMACIJE IN TRŽENJE	21
6.1 Trženje postavlja posebne zahteve	21
6.2 Predstavniki branja	22
6.3 Vloga knjižnic	23
SLOVARČEK	24
DODATEK	26
VIRI	33

IZVLEČEK

Namen teh smernic je doseči dva osnovna cilja:

- 1) opisati značaj lažje berljivega gradiva in potrebe po tej vrsti gradiva ter opredeliti nekatere od pomembnejših ciljnih skupin;
- 2) ponuditi napotke izdajateljem lažje berljivega gradiva ter tistim organizacijam in službam, ki se ukvarjajo z osebami z bralnimi težavami.

Dostop do kulture, literature in informacij je temeljna demokratična pravica. Da bi to pravico lahko uresničili, mnogi ljudje zaradi prizadetosti ali omejenih zmožnosti branja in pisanja potrebujejo lažje berljivo gradivo.

7

Lažje berljivo gradivo potrebujejo osebe z različnimi stopnjami težav pri branju. V veliki meri so potrebe različnih skupin podobne, zato je pri pripravi tovrstnega gradiva mogoče sodelovanje več držav. Knjižnice pa imajo na področju zagotavljanja lažje berljivega gradiva ključno vlogo.

Upamo, da bodo te smernice spodbudile izdajanje lažje berljivega gradiva ter postale vir koristnih informacij za urejanje in razširjanje tega gradiva.

1 POTREBA PO LAŽJE BERLJIVEM GRADIVU

1.1 Kaj je »lažje berljivo gradivo«?

Obstajata dve nekoliko različni opredelitvi »lažje berljivega gradiva«. Ena se nanaša na jezikovno prilagoditev besedila, zaradi katere je branje takega besedila lažje od branja običajnega besedila, vendar pa zaradi tega ni lažje razumljivo; druga opredelitev pa pomeni priredbo besedila, ki olajša tako branje kot tudi razumevanje besedila.

1.2 Demokratični vidik

Vsakdo ima temeljno *demokratično pravico* dostopa do kulture, literature in informacij, in sicer v razumljivi obliki. Bistvenega pomena je, da vsi državljani lahko sprejemajo informacije o tem, kaj se dogaja v družbi. Da bi lahko uveljavil svoje demokratične pravice in imel nadzor nad svojim življenjem, mora biti posameznik dobro obveščen.

Kakovost življenja je tudi pomemben dejavnik. Sposobnost branja v veliki meri povečuje samozaupanje ljudi in jim omogoča, da razširijo svoje poglede na svet in prevzamejo nadzor nad lastnim življenjem. Skozi branje lahko izmenjujejo ideje, misli in izkušnje in se razvijajo kot osebnosti.

Standardna pravila Združenih narodov, UNESCO – Manifest o splošnih knjižnicah, Listina za bralca Mednarodnega združenja založnikov in Mednarodnega odbora za

knjigo močno podpirajo promoviranje branja in poudarjajo potrebo po oblikovanju lažje berljivega gradiva. IFLA proučuje tudi možnost ustanovitve novega Osnovnega knjižničnega programa za spodbujanje pismenosti in branja, ki bi ga izvajale knjižnice.

1.2.1 Standardna pravila Združenih narodov

8 Leta 1993 so Združeni narodi sprejeli dokument z naslovom Standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov (*The Standard Rules on the Equilization of Opportunities for Persons with Disabilities*). Čeprav Pravila niso obvezujoča, bodo postala mednarodna norma, če jih bo uporabljalo večje število držav. Pravilo 5 pravi, da morajo države razvijati strategije, s katerimi bo različnim skupinam oseb s posebnimi potrebami omogočen dostop do informacijskih storitev in dokumentov, ter da morajo spodbujati medije, še zlasti televizijo, radio in časopise, da bodo njihove storitve čimbolj dostopne. Pravilo 10 pravi, da morajo biti osebe s posebnimi potrebami vključene v kulturne dejavnosti na enakopravni osnovi, države pa morajo razviti in uporabiti metode, s katerimi bodo književnost, film in gledališče približali osebam s posebnimi potrebami.

1.2.2 IFLA/UNESCO – Manifest o splošnih knjižnicah

Novembra leta 1994 je UNESCO objavil Manifest o splošnih knjižnicah. Izraža UNESCO-vo prepričanje, da so splošne knjižnice življenjska sila na področju izobraževanja, kulture in informiranja ter bistven dejavnik zavestnega širjenja miru in duhovne blaginje moških in žensk.

»Storitve splošnih knjižnic so zasnovane na načelu enakega dostopa vsakomur, ne glede na starost, spol, vero narodnost, jezik ali socialni položaj. Zagotovljene morajo biti posebne storitve za tiste uporabnike, ki zaradi kakršnihkoli razlogov ne morejo uporabljati rednih storitev in običajnega gradiva, npr. pripadnikom jezikovnih manjšin, gibalno oviranim osebam ter osebam z omejenim gibanjem v bolnišnicah ali zaporih.«

1.2.3 Listina za bralca

Mednarodno združenje založnikov (International Publishers Association) in Mednarodni odbor za knjigo (The International Book Committee) sta leta 1992 skupaj sprejela Listino za bralca (The Charter for the Reader). Listina razglša, da je branje ključnega pomena za dostop do naše kulturne in znanstvene dediščine in spodbuda za mednarodno razumevanje. Demokracija potrebuje dobro obveščene državljane. Tiskana beseda predstavlja bistven element pri osebnem razvoju zmožnosti kritične presoje vsakega posameznika. Zmožnost branja je odločilnega pomena za osebni razvoj posameznika ter za oblikovanje njegovega pogleda na svet in druge ljudi.

Listina prav tako posebej poudarja, da imajo založniki do svojih bralcev določene obveznosti. Pomembno je, da zadostijo ustreznim standardom kakovosti pri redakciji, natisu in distribuciji gradiva. Poskrbeti morajo tudi, da zadovoljijo socialne potrebe določenih skupin prebivalstva, ter poiskati finančno podporo, če drugače teh publikacij ne bi mogli izdati.

Obstaja potreba po informiranju z branjem. Edini način, s katerim lahko založniki, knjižnice in ostali ponudniki informacij naredijo branje dostopno vsakomur, je, da tesno sodelujejo s kulturnimi, izobraževalnimi in socialnimi ustanovami, ki se ukvarjajo s spodbujanjem branja. Takšna povezava javnih in zasebnih interesov daje največ upanja za izpolnitev potrebe po branju za vse ljudi.

9

1.2.4 IFLA – Delovna skupina za pismenost¹

IFLA že vrsto let posveča veliko pozornosti problemu pismenosti in potrebi po lažje berljivem gradivu. Predlog za oblikovanje novega osnovnega programa IFLA-e za spodbujanje pismenosti in branja, ki bi ga izvajale knjižnice, obstaja že sedaj. Delovna skupina trenutno proučuje možnosti za uvedbo novega osnovnega knjižničnega programa za pismenost. Tak osnovni program bi zagotovo jasno izpostavil velik pomen knjižnic v prizadevanju za svetovno pismenost.

S pomočjo tega programa bi IFLA razširila in razvila svoje strategije za podporo spodbujanja pismenosti in branja. Poleg tega bi lahko raziskala, katere praktične načine podpore pismenosti in branju bi bilo mogoče razviti po vsem svetu.

»Nepismenost je svetovni problem in omejuje dostop do informacij. Enake možnosti dostopa do informacij so bistvenega pomena za vse ljudi, ker jim dajejo možnost izbire pri sprejemanju odločitev na vseh področjih vsakdanjega življenja.« Predlagani osnovni program prav tako navaja, da »obstaja potreba po tem, da se v knjižnicah zagotovi čim večja izbira lažje berljivega gradiva, da bi tako zagotovili možnost enakopravnega dostopa do informacij vsem tistim, ki niso dovolj vešč branja. Treba je zagotoviti gradivo za odrasle in za otroke. To gradivo je mogoče izdati tudi v netradicionalnih oblikah, kot so npr. lažje berljiva literatura, besedila v znakovnem jeziku, knjige s povečanim tiskom, zvočne knjige, videoposnetki itd.«

1.3 Ciljne skupine

Obstaja več vzrokov za težave pri branju in več skupin oseb, ki bi zaradi motenj in pomanjkljivosti lahko imele korist od lažje berljivega gradiva. Opredelimo lahko dve glavni skupini:

- *osebe s posebnimi potrebami*, ki lažje berljivo gradivo potrebujejo stalno, ter

¹IFLA – Working Group on Literacy.

- osebe z nezadostnim poznavanjem jezika in omejenimi bralnimi zmožnostmi, ki jim bo ta vrsta gradiva v določenem obdobju zelo koristila. Za te osebe lahko lažje berljivo gradivo predstavlja rešitev težav zaradi omejenih bralnih zmožnosti in koristno vajo na poti do branja. Prebudi lahko njihovo zanimanje za branje in izboljša njihove bralne zmožnosti.

Uporabnike lažje berljivega gradiva lahko naprej delimo na:

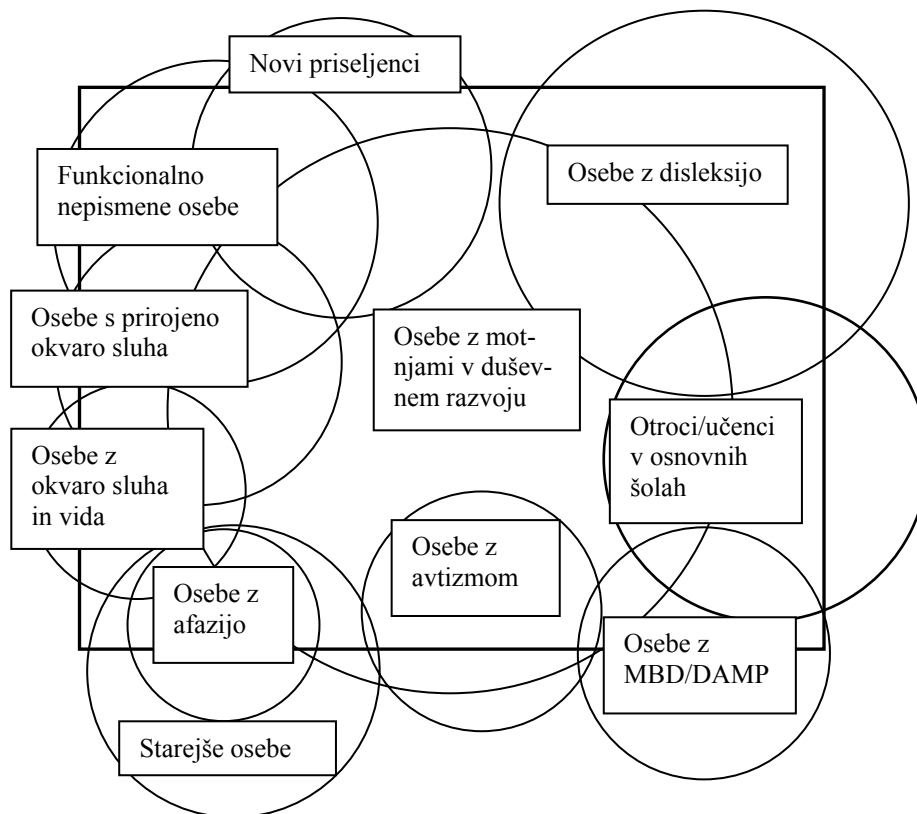
- odrasle osebe,
- mladino in
- otroke.

10

V tej publikaciji je osrednja pozornost namenjena predvsem gradivu za odrasle in za mlade osebe. V nadaljevanju so opisane predvsem tiste skupine prebivalstva, ki jim lažje berljivo gradivo lahko koristi.

Slika 1 grafično prikazuje dvoje izhodišč:

- a) da se skupine, ki jim lažje berljivo gradivo lahko koristi, pogosto prekrivajo, in
- b) da tega gradiva ne potrebujejo vse osebe v vsaki ciljni skupini.

Slika 1: Grafični prikaz ciljnih skupin za lažje berljivo gradivo – krogi približno predstavljajo ciljne skupine, kvadrat pa potrebo po lažje berljivem gradivu

1.3.1 Osebe s posebnimi potrebami

Različne oblike prizadetosti lahko povzročijo težave pri branju in ustvarijo potrebo po lažje berljivem gradivu. Osebe, ki to gradivo potrebujejo, so:

- **Osebe z motnjami v duševnem razvoju**

Včasih se izrazi »osebe z motnjami v duševnem razvoju, intelektualno prizadete, nezmožne ali retardirane osebe ter osebe z učnimi težavami« uporabljajo kot sopomenke.

11

Stopnje motenj v duševnem razvoju so povezane z intelektualno sposobnostjo ter s socialnim in z osebnim razvojem posameznika. Zmanjšane intelektualne sposobnosti običajno razvrščamo v tri stopnje motenj v duševnem razvoju. Te so:

- lažja,
- srednja in
- težja motnja.

Lažja oblika intelektualne motnje lahko pomeni le manjši odklon od povprečne inteligentnosti. Mnoge osebe z lažjo obliko intelektualne motnje lahko same berejo enostavnejša besedila. Nekatere osebe s srednjo stopnjo intelektualne motnje lahko prav tako berejo krajša lažje berljiva besedila. Osebe s težjo obliko intelektualne motnje same ne morejo brati, vendar pa lahko uživajo, če jim bere kdo drug.

Nadaljnja klasifikacija ni potrebna; individualne razlike, potrebe in možnosti so pomembnejše od klasifikacije, zasnovane na IQ.

Po splošni oceni ima okrog 1 % svetovne populacije zmanjšane intelektualne sposobnosti. V visoko razvitih državah je ta številka običajno nižja, v manj razvitih državah pa lahko pričakujemo višji odstotek; vzrok za to je slabša prehrana, pomanjkanje nege, medicinske oskrbe itn.²

- **Osebe s težavami na področju branja**

Pojem »bralne težave« je težko opredeliti. To je širok pojem, ki vključuje mnogo različnih težav. Skupna značilnost vseh pa je razkorak med stopnjo intelektualne zmožnosti in zanimanjem oseb ter njihovo zmožnostjo branja in razumevanja.

Osebe z disleksijo predstavljajo posebno skupino oseb z bralnimi težavami. Disleksijo definiramo kot nezmožnost osebe, da se kljub primerni inteligenci in obsegu vloženega truda ne nauči dobro brati in pisati.

²The Swedish Handicap Institute, Stockholm.

Osebe z disleksijo imajo težave pri dekodiranju besed in/ali njihovem pravilnem zapisovanju, nimajo pa težav pri njihovem razumevanju. Od 5 do 10 % svetovnega prebivalstva ima disleksijo. Vendar pa vse osebe z disleksijo ne potrebujejo lažje berljivega gradiva.³

- **Osebe z motnjami pozornosti, motorike in zaznavanja (MBD/DAMP)**

12

MBD je kratica za *minimal brain disfunction* (minimalna možganska disfunkcija) in DAMP je kratica za *deficit in attention, motor control and perception* (pomanjkljiva pozornost, nadzor motorike in zaznavanja). MBD/DAMP se uporablja kot splošen pojem za opisovanje simptomov motenj pozornosti, zaznavanja in pretirane motorične aktivnosti.

Diagnoze kažejo, da se v zahodnem delu sveta 1,2 % prebivalstva rodi s težkimi simptomi MBD/DAMP. Dodatnih 3 do 6 % prebivalcev ima blažje do srednje močne motnje na tem področju. Simptomi MBD/DAMP ne predstavljajo intelektualne motnje, čeprav kombinacija simptomov MBD/DAMP in intelektualne motnje ni redka.⁴

Težave pri koncentraciji in motnje zaznavanja pogosto privedejo do težav pri branju in pisanju ter do težav pri učenju. Simptomi MBD/DAMP se običajno postopoma zmanjšujejo; nekaterim osebam s to težavo pa je lažje berljivo gradivo v veliko pomoč.

- **Osebe z avtizmom**

Avtizem je zapletena razvojna motnja, katere posebnost se izkazuje v težavah s stiki z drugimi ljudmi ter v introvertirani osebnosti. Manj kot 0,01 % svetovne populacije je avtistične. Mnoge od teh oseb trpijo tudi zaradi drugih oblik motenj.

- **Osebe s prirojeno okvaro sluha**

Osebe, ki so se rodile z okvaro sluha, označujemo tudi kot osebe, ki so gluhe od otroštva, ali kot osebe, ki so izgubile sluh v predjezikovnem obdobju. Lahko so gluhe od rojstva ali pa so sluh izgubile v zgodnjem obdobju življenja. Zaradi izgube sluha je njihov jezikovni govorni razvoj moten ali močno zapoznel. Mnoge osebe s prirojeno okvaro sluha uporabljajo znakovni jezik kot svoj prvi jezik in ta jezik zelo uspešno uporabljajo v sporazumevanju z drugimi osebami. Pri napisanih besedilih pa pogosto težje razumejo abstraktne pojme, metafore in besedne igre.

³European Dyslexia Association, Brussels.

⁴Swedish Association for Disabled Children and Young People, Stockholm.

Okrog 0,1 do 0,2 % svetovne populacije je gluhe od rojstva.⁵

- **Osebe z okvaro sluha in vida**

Osebe s težjimi okvarami sluha in vida lahko razdelimo v naslednji dve skupini, na:

- osebe, ki so se rodile gluhe in slepe (ali pa so postale gluhe in slepe v zgodnjem otroštvu), in na
- osebe, ki so sluh in vid izgubile v kasnejšem obdobju življenja.

13

Osebe, ki so se rodile gluhe in slepe, se sporazumevajo z dotikom in imajo omejeno zmožnost razumevanja pisanega in govornega jezika. Pogosto potrebujejo lažje berljivo gradivo, prepisano v brajico.

Osebe, ki so izgubile sluh in vid v kasnejšem življenjskem obdobju, imajo lahko težjo okvaro sluha ali težjo okvaro vida. Gluhe osebe, ki so kasneje izgubile vid, uporabljajo znakovni jezik kot svoj prvi jezik. Zanje je tiskano besedilo tuji jezik in imajo pogosto težave z razumevanjem metafor. Zanje je lažje berljivo gradivo v brajici zelo koristno.

Osebe, ki so bile najprej slepe in so kasneje postale gluhe, uporabljajo govorni jezik kot sredstvo sporazumevanja. Njihova sposobnost uporabe brajice je pogosto podobna kot pri slepih osebah, ki niso gluhe.

Manj kot 0,005 % prebivalcev sveta je slepih in gluhih, v večini primerov so to starejše osebe.⁶

- **Osebe z govorno-jezikovnimi motnjami**

Motnjo govora, ki nastane zaradi okvare aktivnega ali pasivnega centra za govor v možganih, pogosto povzročijo cerebrovaskularne motnje, možganski tumorji ali možganske poškodbe. Organske bolezni možganov, kot sta multipla skleroza ali Parkinsonova bolezen v napredujočih stadijih, pogosto povzročijo govorno-jezikovne motnje (afazijo).

Osebe, ki jih prizadene afazija, imajo težave z aktivno rabo govora, čeprav njihova inteligenca ni prizadeta. Včasih nastopi semilateralna paraliza ali zmanjšana sposobnosti pomnjenja. Afazijo lahko razvrstimo v več oblik z različnimi simptomi. Potreba po lažje berljivem gradivu je pri osebah z govorno-jezikovnimi motnjami odvisna od stopnje in intenzivnosti simptomov bolezni.

Manj kot 0,5 % svetovnega prebivalstva ima govorno-jezikovne motnje, večina so to starejše osebe.

⁵Swedish National Association for the Deaf, Stockholm.

⁶World Blind Union, Toronto.

- **Starejše, deloma dementne osebe**

Starejše, deloma dementne osebe imajo pogosto težave z običajnim jezikom in težave z branjem običajnih besedil. Težave pri sporazumevanju lahko otežijo socialne odnose in s tem ogrozijo sposobnost za samostojno vsakdanje življenje.⁷

Raziskave so pokazale, da lažje berljiva besedila lahko koristijo starejšim osebam z blago do srednjo obliko demence.

14 1.3.2 Bralci z nezadostnim znanjem uradnega ali večinskega jezika

Naslednja skupina bralcev, ki so jim lažje berljive knjige oziroma časopisi lahko začasno ali trajno v veliko pomoč, so osebe, ki govorijo jezik, ki ni njihov materni jezik, osebe z nezadostno izobrazbo ali celo otroci, ki govorijo materni jezik.

- **Novi priseljenci in druge osebe s pomanjkljivim znanjem večinskega jezika**

V to skupino sodijo predvsem priseljenci, ki so se pred kratkim priselili v državo; te osebe ne govorijo le drug jezik, ampak prihajajo tudi iz drugačnega kulturnega, verskega in izobrazbenega okolja. Lažje berljivo gradivo jim je lahko v veliko pomoč v obdobju prilagajanja in tudi kasneje.

- **Funkcionalno nepismene osebe in osebe z nezadostno izobrazbo**

Funkcionalna nepismenost je pogosto rezultat številnih dejavnikov, kot so npr. nezadostna izobrazba, socialne težave in duševne bolezni. Funkcionalno nepismene osebe nimajo dovolj razvite zmožnosti za običajno in redno branje knjig ter drugega gradiva, zato jim je lažje berljivo gradivo lahko v veliko pomoč.

- **Otroci**

Lažje berljive knjige in lažje berljivi časopisi so lahko zelo koristni tudi za otroke v predšolskem obdobju (do starosti okrog štirih let).

1.4 Ali je mogoče poenotiti potrebe različnih skupin?

Ali je zares mogoče poenotiti potrebe različnih skupin? To vprašanje je bilo deležno intenzivne razprave. Seveda obstajajo razlike med različnimi bralnimi težavami in vseh omenjenih skupin ni mogoče uvrstiti v isto kategorijo. Razlike obstajajo tudi zaradi namena uporabe gradiva in življenjskih situacij, v katerih ljudje lažje berljivo

⁷Alzheimer's Disease International, London.

gradivo potrebujejo. Da bi lahko čim bolj upoštevali te razlike, so predvsem na osnovi izkušenj nastali kriteriji, ki so bili tudi preizkušeni in nato prilagojeni za posamezne skupine. Pri tem je obveljalo splošno spoznanje, da je več skupnih elementov, ki te skupine povezujejo, kot tistih, ki jih ločujejo. Mnogo lažje berljivega gradiva torej lahko uporabljamo za osebe iz različnih skupin.

Vseeno pa ni mogoče trditi, da vsa lažje berljiva besedila ustrezajo bralcem iz vseh ciljnih skupin. Zanimanje in izkušnje bralcev so zagotovo enako pomembne kot berljivost in razumljivost besedil.

Pri tem je treba tudi upoštevati, da je krog bralcev običajno širši, kot pričakujemo, zato je treba zagotoviti, da bo vsaka publikacija našla ustreznega bralca. To pa je že vprašanje informacij in trženja.

15

1.5 Branje in razumevanje

Uspešno branje ni samo stvar dekodiranja pomena besed. Branje mora pripeljati tudi do pridobitve informacij ter spodbuditi misli in čustva. Branje ne pomeni vedno zgolj branja samega po sebi – osebam z resnejšimi bralnimi težavami verjetno zelo malo koristi, če poskusijo same brati celo lažje berljivo gradivo. Po drugi strani pa je glasno branje v skupini ali poslušanje zgodbe prav tako kulturna izkušnja, skupinsko branje z drugimi člani skupine pa smiselna oblika sporazumevanja in prijetno doživetje.

1.6 Stopnje težav

Lažje berljivo gradivo mora biti prilagojena osebam z različnimi stopnjami težav. Celotno znotraj skupine ljudi z enakimi bralnimi težavami obstajajo razlike v bralni zmožnosti posameznih oseb. Pomembno je, da se zavedamo, da osebe z zmanjšano bralno zmožnostjo ne predstavljajo homogene skupine in da se njihove zmožnosti razlikujejo v razponu od tistih na samem robu običajne inteligentnosti do tistih z resnejšimi motnjami v duševnem razvoju.

2 ZVRSTI IN MEDIJI

Obstaja potreba po različnih vrstah lažje berljivega gradiva.

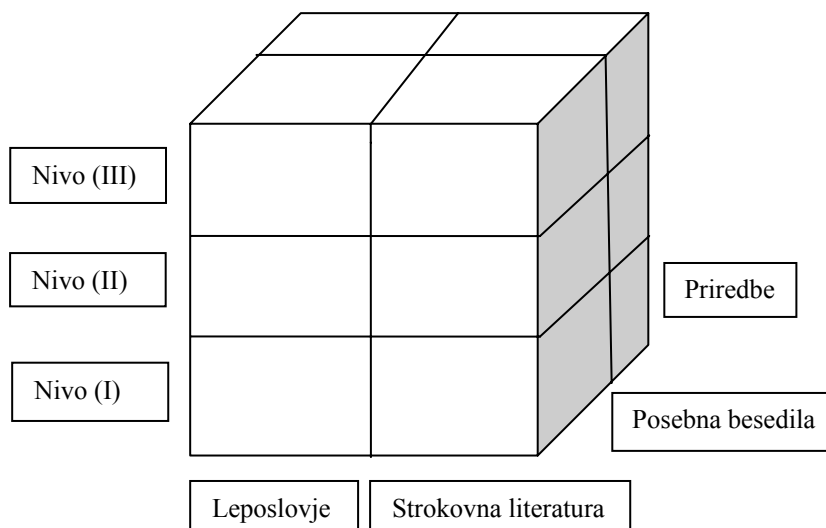
2.1 Literatura

Lažje berljiva literatura vključuje leposlovje/književnost, tudi klasično književnost, in strokovno literaturo – oboje pa mora biti napisano prilagojeno. Pokrivati mora tudi različne vrste književnih besedil: romane, novele, poezijo, srhljivke, potopise ipd.

Kocka na Sliki 2 prikazuje različne pristope k pripravi lažje berljive literature, različne stopnje težavnosti le-te (nivoji), različne zvrsti (leposlovje/strokovna literatura) in različne vrste teh besedil (priredbе/posebna besedila).

Marsikdo bi utegnil nasprotovati prirejanju in poenostavljanju npr. klasičnega romana v lažje berljivo besedilo. Lažje berljiv izdelek bi se mu utegnil zdeti sporočilno in estetsko vprašljiv. Pri tem pa je treba vedeti, da bi bile brez lažje berljivih različic osebe z bralnimi težavami prikrajšane za velik del kulturne dediščine. Po drugi strani pa lahko lažje berljive knjige osebam, ki niso vajene branja, odprejo nova vrata, spodbudijo zanimanje in jim ponudijo priložnost, da razvijejo svojo

16

Slika 2: Različni vidiki pristopa do lažje berljive literature

2.2 Novice in informacije o družbenih temah

Za mnoge ljudi so lažje berljive različice novic in drugih informacij edina možnost, da lahko uveljavijo svojo demokratično pravico do obveščenosti o dogajanju v družbi. Občinstvo, ki ga zanima ta vrsta publikacij, je verjetno številnejše od tistega, ki ga zanimajo knjige.

Mnogi ljudje imajo težave z razumevanjem običajnih medijskih sporočil. Članki v časopisih so predolgi, napisani so v pretežkem jeziku in vsebujejo preveč specifičnih strokovnih izrazov. Da bi jih lahko razumel, mora bralec že imeti precej predhodnega znanja in veliko informacij. Za mnoge tudi televizijska poročila potekajo prehitro.

2.3 Časopisi

Časopise, ki se posvečajo različnim temam, mnogi berejo za sprostitev. V njih najdejo tudi informacije za samopotrjevanje in osebnostni razvoj. Lažje berljivo gradivo opravlja enako vlogo pri osebah z bralnimi težavami in je zato zanje zelo dragoceno.

2.4 Neknjizno gradivo

Lažje berljivo in lažje razumljivo gradivo se ne sme omejevati samo na tiskano obliko. Govorjena besedila so koristna za mnoge bralce, ne samo za osebe z okvarami vida, ampak tudi za osebe z bralnimi težavami.

17

Radio in televizija morata nuditi lažje razumljive programe, in sicer v obliki revijskega programa s kratkimi poročili. Videoposnetki so lahko zanimivi tudi za osebe z izrazitimi težavami pri branju in razumevanju.

Moderna tehnologija zagotovo prinaša veliko prednosti za osebe s posebnimi potrebami. Informacije v elektronski obliki, kot so npr. multimedijske izdaje na CD-ROM-u, so zelo koristne za osebe z motnjami v duševnem razvoju ter za tiste, ki imajo omejen dostop do informacij. Interaktivni mediji z gibljivo sliko, zvokom in besedilom so dostopni na različnih funkcionalnih ravneh. Uporabnik lahko te medije uporablja na ravni, ki ustreza njegovim zmožnostim, po potrebi pa dobi tudi dodatno pomoč.

Uporabnik tako lahko napreduje od ene težavnostne stopnje do naslednje. Vsekakor pa je pomembno, da se oprema in programi prilagodijo potrebam uporabnikov z motnjami v duševnem razvoju. Za prilagoditev opreme in gradiva potrebam uporabnikov je treba razviti ustrezne vmesnike.

3 UREDNIŠKA DEJAVNOST

3.1 Kaj naredi zgodbo lažje berljivo?

Na začetku so založniki in uredniki lažje berljivega gradiva neuspešno poskušali oblikovati natančne smernice za to vrsto publikacij. Poskušali so določiti, kaj je tisto, kar naredi besedilo lažje berljivo. Današnji raziskovalci in strokovnjaki za branje so opustili tovrstna prizadevanja, v vse večji meri pa se opirajo na trenutne izkušnje.

Pomembno je, da pri tem početju umetniška svoboda avtorjev (pisateljev, ilustratorjev, fotografov ipd.) ni preveč omejena. Nikoli ne smemo namreč pozabiti, da sta pisanje in ilustriranje ustvarjalna procesa, ki sta le redko uspešna, če jima postavimo preveč omejitev. Iz tega izhaja ugotovitev, da priročnika za tovrstno delo ni mogoče sestaviti, seveda pa treba slediti cilju, da leposlovje ostane leposlovje

in strokovna literatura strokovno berivo. Oblikovanje lažje berljivega gradiva naj bo za ustvarjalce tudi zabavno in spodbudno – naj torej pisatelji in drugi umetniki občutijo *izzive*, ki jih prinaša ustvarjanje lažje berljivih del.

Na osnovi izkušenj smo določili nekaj splošnih smernic in dejavnikov, ki besedilo naredijo lažje berljivo in lažje razumljivo:

- 18**
- a) Pišite konkretno; izogibajte se abstraktnemu jeziku.
 - b) Bodite logični; dogajanje naj se odvija v logičnem zaporedju.
 - c) Dogajanje naj bo neposredno in enostavno, uvod naj ne bo predolg, število likov naj bo omejeno.
 - d) Izogibajte se simbolnemu izražanju (prisposodbam), ki bi jih bralec lahko narobe razumel.
Bodite jedrnati; v eni povedi naj bo izražen en sam dogodek.
Besede razporedite tako, da en stavek zavzame samo eno vrstico.
 - f) Izogibajte se težkim besedam, vendar uporabljajte jezik, ki je primeren za odrasle, in dostojanstven; neobičajne besede pojasnite v kontekstu.
 - g) Kompleksne odnose pojasnite in opišite na konkreten in logičen način, pri tem naj dogajanje poteka v logičnem časovnem zaporedju.
 - h) Spodbudite pisatelje in ilustratorje, da spoznajo svojo ciljno publiko in se poučijo, kaj pomeni imeti bralne težave. Naj se srečajo s svojimi bralci in slišijo, kakšne so njihove izkušnje in njihovo vsakdanje življenje.
 - i) Preverite besedilo, preden ga natisnete – njegovo ustreznost preizkusite s pomočjo predstavnikov ciljnih skupin.

Če sledite tem splošnim nasvetom, lahko bistveno zmanjšate bralne težave oseb z motnjami v duševnem razvoju; takšna lažje dostopna dela pa so koristna tudi za druge skupine, npr. za osebe z disleksijo. Vendar pa bistvena značilnost teh del – enostavnost – ne sme biti moteča; dobro napisana knjiga v jeziku, enostavnem za razumevanje, naj bi bila ustrezna bralna izkušnja za vsakega bralca.

Ve se, da je težko napisati novo besedilo v enostavnem jeziku. Pisanje za lažje razumevanje se lahko spremeni v nevarno hojo po vrvi, v iskanje ravnovesja med enostavnostjo in banalnostjo. V poenostavljeno napisani zgodbi ima namreč vsaka beseda izjemen pomen, zelo pomembna pa je tudi dobra zgodba. Še težje pa je že obstoječe književno delo prirediti v lažje berljivo besedilo. To ni samo vprašanje oblikovanja dobrega lažje berljivega besedila, ampak tudi vprašanje ohranitve vzdušja in čustvenega naboja izhodiščnega književnega besedila. Pri tem pa je treba vedeti, da je priredba vedno *novo pripovedovanje* in ne prevajanje.

V Dodatku je nekaj primerov lažje berljivih besedil.

3.2 Pomen ilustracij

Znano je, da slika pove več kot tisoč besed. V kontekstu lažje berljivega gradiva igrajo ilustracije pogosto pomembnejšo vlogo kot pri drugih vrstah gradiva.

Slika, ki *nazorno* prikazuje tisto, kar je opisano v besedilu, povečuje razumevanje ter pojasnjuje sporočilo.

Slika lahko tudi poglobi razsežnost besedila. Veliko se je razpravljalo o tem, kako bi *nerealistične*, npr. abstraktne slike lahko uporabili v kontekstu lažje berljivega gradiva. V naravi te zvrsti umetnosti je, da izziva mnogo različnih in nasprotujočih si interpretacij. Izkušnje kažejo, da ljudje z bralnimi težavami, npr. osebe z motnjami v duševnem razvoju (ki razumejo in si razlagajo svet na konkreten način), dobro sprejemajo nadrealistične slike. Abstraktna slika pa lahko npr. podpre vzdušje, značilno za besedilo, in okrepi doživetje besedila.

19

Vendar pa se je treba zavedati, da mora biti slika/ilustracija usklajena z besedilom. Slikovno gradivo, ki navaja na drugačno razmišljanje in ne vzbuja enakih občutij kot besedilo, bo verjetno povzročilo zmedo in osebam z bralnimi težavami branje še dodatno otežilo.

3.3 Časopisi

V nasprotju z objavljanjem lažje berljivih knjig pa oblikovanje časopisja temelji na vzdrževanju obstoječih oblikovnih *konceptov* in stopenj *težavnosti* jezika in vsebine člankov. Cilj prirejanja je, da se novice in poročila o dogodkih, tudi o bolj kompleksnih situacijah, objavljajo na enostaven in neposreden način, ne da bi se porušil koncept časopisa, ki ga določa poleg oblike, vsebine še jezik.

Elementi, ki časopisni članek naredijo lažje berljiv, so navadno enaki tistim, ki se uporabljajo v knjigah. V standardnih časopisih so običajni spretno sestavljeni naslovi, strokovni izrazi in simbolično izražanje. V lažje berljivih časopisih se je treba izogibati takemu načinu posredovanja informacij. Zelo pomembna je uporaba fotografij, ki se nanašajo na temo članka. Grafična oprema časopisa mora biti jasna in enostavna. (Glejte Dodatek.)

Standardni časopisi so pogosto prenatrpani s faktografskimi podatki. V lažje berljivih časopisih pa naj bodo podatki umeščeni v kontekst, ponujeni naj bodo tudi dodatni, za razumevanje pomembni podatki in pojasnila.

Obširne in zapletene teme je težko razložiti na kratko. Možno jih je predstaviti kot posebno značilno zgodbo ali vsebino; dobri temi za tako predstavitev bi npr. lahko bili volitve in različna verstva.

O vseh novicah ni *mogoče* poročati na enostaven način. Res pa je tudi, da najbrž v običajnih časopisih vsi bralci ne razumejo vsega, kar je tam napisano, in jih tudi ne zanima vse, kar je napisano.

3.4 Lažje berljive informacije o družbenih temah

Zelo pomembno je, da ima vsakdo poleg dostopa do novic tudi dostop do razumljivih javnih dokumentov ter informacij o družbi in vladi (npr. o volitvah, državljskih pravicah in dolžnostih).

4 OBLIKOVANJE LAŽJE BERLJIVEGA GRADIVA

20

4.1 Postavitev in oblikovanje

Postavitev besedila naj bo jasna in privlačna. Široki robovi in veliki razmiki med vrsticami naredijo besedilo lažje berljivo. Oblikovanje gradiva mora biti povezano z vsebino.

Besedilo naj bo natisnjeno v blokih z omejenim številom vrstic na strani. Vse besede enega stavka naj bodo v isti vrstici, vsaka poved pa naj se deli na tistem mestu, kjer v naravnem govoru naredimo premor.

Knjige in časopisi naj imajo privlačen videz. Če so knjige namenjene odraslim osebam, ne smejo imeti videza knjig za otroke. Lažje berljiva knjiga mora izgledati kot »prava knjiga«.

4.2 Papir, tipografski znaki in tisk

Papir naj bo dobre kakovosti. Kontrast med ozadjem in ilustracijami naj bo dovolj izrazit, zato se je treba izogibati barvnemu ozadju in obarvanim črkam.

Črke naj bodo razločne in dovolj velike. Izkušnje kažejo, da so jasne oblike tipografije Serif (kot so npr. Garamond, Times in Century Schoolbook) zelo primerne za tekoča besedila. Priporoča se velikost črk 12–14 točk. (Glejte primere v Dodatku.)

4.3 Logotip in besedilo na hrbtni strani gradiva

Lažje berljivo gradivo bi moralo biti razločno označeno. Priporočljivo bi bilo razviti logotip, s katerim bi bilo tovrstno gradivo označeno. Tako označeno gradivo bi moralo izpolnjevati določene zahteve v zvezi z jezikom, vsebino in oblikovanjem.

Besedilo na hrbtni strani posamezne lažje berljive knjige naj bi ustrezno predstavilo vsebino knjige, označena pa naj bi bila tudi težavna stopnja besedila.

5 PROCES OBJAVE

5.1 Objavljanje

Lažje berljivo gradivo lahko pripravljajo različni založniki. Komerčni založniki bi lahko npr. poleg standardnih izdaj izdali tudi lažje berljive različice gradiva. Ta metoda izdajanja je v skladu z načelom »normalizacije« in popolne integracije oseb s posebnimi potrebami v večinsko družbeno skupnost.

Po drugi strani pa sodelovanje s specializiranimi organizacijami pri izdajanju lažje berljivega gradiva prinaša določene koristi. Te vključujejo dostop do specialnega znanja strokovnega osebja ter znanje o urejanju, trženju in informiranju.

21

5.2 Ekonomičnost

Postavlja se vprašanje, ali obstaja realna ekonomska osnova za pripravo lažje berljivih knjig in časopisov ali pa je to dejavnost, ki jo je mogoče opravljati samo s finančno podporo države in dobrodelnih organizacij. Stroški priprave posameznega lažje berljivega gradiva so seveda odvisni od prodaje, naklade ter od stroškov uredniškega dela in oblikovanja. Proizvodni stroški so na splošno višji od stroškov priprave standardne publikacije iste zvrsti.

Ali obstajajo pogoji za samofinanciranje? To ni nujno neuresničljivo; kot so pokazale izkušnje iz nordijskih držav, se s prodajo 4.000 do 5.000 izvodov naslova lažje berljivega gradiva pokrijejo stroški njegove priprave. Lažje berljiv tedenski časopis na 8 do 12 straneh lahko stroške izdajanja pokrije z 20.000 naročniki.

6 INFORMACIJE IN TRŽENJE

6.1 Trženje postavlja posebne zahteve

V oblikovanje in objavlanje lažje berljivih knjig in časopisov je treba vložiti zelo veliko truda. Vendar pa priprava posamezne publikacije predstavlja samo polovico dela. Tudi dober izdelek se ne prodaja sam – treba ga je *uveljaviti* na trgu. Trženje pa postavlja posebne zahteve.

Kako tržiti izdelek, ki je zasnovan na pisani besedi, namenjeni osebam s kulturnimi omejitvami in osebam z omejenimi bralnimi zmožnostmi, ki ne morejo izraziti svojih lastnih interesov (npr. osebe z motnjami v duševnem razvoju)? Ali morda celo osebam, ki nimajo razvitih bralnih navad in le redko obišejo knjižnico ali knjigarno?

Tradicionalne tehnike trženja za take primere niso ustrezne, kajti tukaj ne gre samo za vprašanje trženja.

Še preden lahko lažje berljiv izdelek prodamo, ga morajo osebe z bralnimi težavami ter njihovi prijatelji, sorodniki in skrbniki sprejeti in zanj izkazati aktivno zanimanje.

Pri sporazumevanju z osebami, ki ne morejo brati v običajnih pogojih in na običajen način, je zelo pomemben osebni stik. Za stik s temi osebami pa je pogosto potrebna pomoč posrednika. Dokler tega ne storimo, poskusi trženja s takimi prijemi, kot je npr. oglaševanje, ne bodo preveč uspešni.

22 6.2 Predstavniki branja

Kot smo že omenili, imajo največje bralne težave in pogosto tudi najbolj otežen dostop do kulture osebe z motnjami v duševnem razvoju. Od njih ne moremo pričakovati, da bodo same izrazile potrebo po knjigah in časopisih (knjige in časopisi so zanje nekaj tujega in zastrašujočega). Osebe iz njihove neposredne okolice, družinski člani in skrbniki, pa pogosto ne verjamejo, da bi jim novice oziroma izkušnja branja lahko postala vir zadovoljstva.

Primer: Švedska organizacija predstavnikov branja

Ob prizadevanjih za spodbujanje branja in ustvarjanja dobrih možnosti za izdajanje lažje berljivih publikacij ter razvijanje učinkovitega sistema informacij in stabilnega trženja je švedska Fondacija za lažje branje (Easy-to-Read Foundation) v sklopu kulturnih, socialnih in izobraževalnih programov organizirala mrežo predstavnikov branja na lokalnem in regionalnem nivoju. Naloga predstavnikov branja je navezovanje stikov s potencialnimi bralci.

Projekt so izvedli v sodelovanju s švedsko nacionalno organizacijo za osebe z motnjami v duševnem razvoju (Swedish National Society for Persons with Mental Handicap), ki ima svoje predstavnike branja v številnih lokalnih okoljih. Projekt pripisuje poseben pomen kulturi in spodbujanju branja. Branje se spodbuja kot naravni sestavni element vsakdanjega življenja oseb z motnjami v duševnem razvoju v specializiranih domovih in centrih za njihovo dnevno oskrbo, njihove skrbnike pa se spodbuja k sodelovanju pri tej aktivnosti. Organizacijske enote lokalne uprave, knjižnice, šole, organizacije za izobraževanje odraslih ter društva za pomoč osebam s posebnimi potrebami so oblikovale zvezo, ki je odgovorna za izvedbo projekta v svoji lokalni skupnosti ali regiji. Iz vrst osebja so v vsaki od domskih ustanov za osebe z motnjami v duševnem razvoju izbrali predstavnika branja, ki je zadolžen za organizacijo bralnih ur, bralnih krožkov, obiske knjižnic ipd.

Rezultati projekta so bili zelo vzpodbudni: ko so osebe z motnjami v duševnem razvoju v roke dobile knjige, je bilo zmožnih branja veliko več oseb, kot se je prej dozdevalo. Mnogi so imeli znatno več znanja, kot je bilo prej razvidno, bralni krožki pa so prebudili zanimanje za različna področja ter spodbudili številna vprašanja in razprave. Knjiga jim je pomagala, da so svoje misli in ideje, ki jih prej niso

bili sposobni izraziti, preoblikovali v besede. Za večino udeležencev projekta je knjiga postala velika dragocenost.

Takšne usmeritve in spodbujanje branja na tak način so bile pomembna podpora objavljanju lažje berljivih knjig in časopisov.

Predstavniki branja ali predstavniki kulture, pri tem je vseeno, kako jih imenujemo, lahko odigrajo pomembno vlogo tudi pri drugih skupinah oseb z bralnimi težavami, ki imajo malo ali nič možnosti za stik s kulturo in z informacijami

6.3 Vloga knjižnic

Splošne knjižnice so vedno imele ključno vlogo na področju lažje berljivega gradiva – večino lažje berljivih knjig namreč kupijo knjižnice. To pomeni, da je uspešnost dostopa do lažje berljivih knjig v veliki meri odvisna od njih.

Domnevamo lahko, da bralcem lažje berljivega gradiva na splošno knjižnice niso domače. Brez posebnih naporov splošnih in šolskih knjižnic ne moremo pričakovati, da jih bomo med obiskovalci našli v večjem številu. Uspešnost knjižnic pri njihovem vključevanju je odvisna od štirih dejavnikov; ti so:

- usposobljenost knjižnice za delo s posebnimi skupinami (osebe, ki živijo v skupnih življenjskih prostorih, v centrih za celodnevno oskrbo, v ustanovah in organizacijah za osebe s posebnimi potrebami) ter z njihovimi skrbniki;
- poznavanje posebnih potreb bralcev – knjižnično osebje mora biti ustrezno usposobljeno in seznanjeno s posebnimi potrebami teh bralcev;
- izbor lažje berljivega gradiva (knjige, časopisi, videoposnetki itn.) naj opravijo strokovnjaki ali za to posebej usposobljeni sodelavci;
- enostaven pristop do lažje berljivega gradiva v knjižnicah – lažje berljivo gradivo mora biti jasno označeno in razstavljeno na vidnem mestu.

Enako pomembno je sodelovanje med vsemi vrstami knjižnic. Splošne in šolske knjižnice morajo tesno sodelovati s specialnimi knjižnicami, kot so npr. knjižnice za slepe.

Nekatere knjižnice tudi prirejajo seminarje za osebe, ki se želijo naučiti brati, in jim predstavljajo programe, ki jim pri učenju branja pomagajo.

SLOVARČEK

Besedilo na hrbtni strani knjige

Informacije na hrbti strani knjige, natisnjene z namenom, da se pozornost usmeri na vsebino knjige.

Brajica

Sistem pisave za slepe osebe. Črke so natisnjene kot izbočene pike, ki jih je mogoče otipati s prsti.

24 CD-ROM

Okrajšava za 'Compact Disc-Read Only Memory'. To je disk, na katerem je velika količina podatkov, kot so besedilo, slike ali zvok, shranjena v obliki digitalnega zapisa. Do podatkov na CD-ROM-u lahko pridemo z računalnikom, ki ima vgrajeno CD-ROM-enoto.

Disfunkcija

Odnos ali obnašanje, ki odstopa od tistega, kar velja za običajno.

Funkcionalna pismenost

Splošno definirana kot stopnja pismenosti, ki zadostuje za zadovoljevanje potreb v vsakdanjem življenju, tj. sposobnost branja in pisanja kratkih povedi, branja kratkih novic in člankov v časopisih ipd. Izkušnje nas učijo, da je za doseganje stopnje funkcionalne pismenosti potrebnih več let osnovnega izobraževanja. Funkcionalna pismenost se spreminja v skladu s kompleksnostjo družbe.

Informacijska tehnologija (IT)

Različne digitalne tehnologije, ki se uporabljajo za oblikovanje, shranjevanje, preiskovanje in posredovanje informacij z računalnikom ali z napravami za prenos na daljavo.

Logotip

Posebno oblikovanje imena, začetnic ali simbolov, ki jih uporabljajo podjetja in organizacije v reklamne namene ali za prepoznavnost izdelka.

Metafora

Domiseln način opisovanja česa z uporabo nečesa drugega, kar ima lastnosti tistega, kar hočemo predstaviti.

Multimedija

Programi in izdelki, ki za posredovanje informacij združujejo uporabo različnih medijev in izraznih sredstev, npr. jezik/besede, zvok, videoposnetke, grafiko.

Postavitev

Ureditev besedila, slik in grafike v publikaciji.

Prizadetost

Trajna poškodba, bolezen ali psihično oziroma fizično stanje, ki osebo omejuje v njenem vsakdanjem življenju. Vzroki in posledice prizadetosti se v različnih delih sveta razlikujejo zaradi različnih družbeno-ekonomskih razmer ter stopenj nege in podpore zdravstvenih in socialnih ustanov.

UNESCO

Kratice za United Nations Educational Scientific and Cultural Organizations (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo).

Vmesnik

V zvezi z uporabniškimi vmesniki računalnikov in računalniške programske opreme običajno govorimo o prikazu na zaslonu in o tem, kako prijazni so za uporabo.

DODATEK

Alexandre Dumas
Grof Monte Cristo

Izvirna različica teksta

MARSEILLE - PRIHOD

26

Dne 24. februarja 1815 je čuvaj pri Notre Dame de la Garde naznanil trojambornik »Faraon«, ki se je vračal iz Smirne, Trsta in Neaplja.

Kakor po navadi je iz pristanišča takoj odplul čoln z obrežnim krmarjem, zavil okrog trdnjave If in se približal »Faraonu« med rtičem Morgioujem in otokom Tionom.

In kakor po navadi se je na ploščadi utrdbe Saint-Jean takoj zgrnila truma radovednežev, kajti v Marseillu je prihod ladje vedno velika reč, posebno, če je ladja, tako kakor »Faraon«, zgrajena in opremljena v ladjedelnici stare Foceje in je last mestnega pomorskega podjetnika.

Medtem je ladja plula dalje. Srečno je prevozila ožino, ki jo je najbrž kak vulkanski potres izkopal med otokoma Calasareigne in Jaros, objadrala Pomègue in se pod tremi košnimi jadri, širokim prečnim jadrom in velikim dvojnim jadrom tako počasi in klavrno pomikala dalje, da so radovedne gledalce obhajale zle slutnje in so se spraševali, kaj neki se je zgodilo. Vendar so izkušeni pomorščaki takoj vedeli, da se ladji sami ni mogla pripetiti nesreča, saj se ji je poznalo, da jo krmari spretna roka in da je na krovu vse v redu: sidro je bilo pripravljeno, vrvi na sprednjem, naprej nagnjenem jamboru so bile že snete in zraven vodnika, ki je krmaril ladjo skozi ozki vhod v marsejsko pristanišče, je stal mladenič hitrih kretenj in budnih oči. Nadzoroval je sleherni gib ladje in ponovil vsako vodnikovo povelje.

Nedoločna vznemirjenost, ki jo je občutila množica, je prav posebno težila enega od gledalcev na ploščadi utrdbe Saint-Jean. Le-ta ni mogel počakati, da bi prišla ladja v pristanišče, skočil je v čoln in velel veslati proti »Faraonu«, ki ga je še pred zalivom Rêserve tudi dosegel. Ko ga je mladi mornar videl prihajati, je zapustil mesto poleg vodnika, odšel s klobukom v roki na krov in se naslonil na ograjo.

Bil je osemnajst- do devetnajstleten fant velike, vitke postave, z lepimi, črnimi očmi in črnimi lasmi; iz vsake njegove poteze je dihala tista mirna odločnost, ki je značilna za ljudi, navajene že iz otroških let spoprijemati se z nevarnostjo.

»O, vi ste, Dantès!« je zaklical človek v čolnu. »Kaj pa se je zgodilo, da ste vsi na krovu tako poparjeni?«

»Velika nesreča, gospod Morrel!« je odgovoril mladenič, »velika nesreča, posebno zame; blizu Civitavecchie smo izgubili našega vrlega kapitana Leclèra.«⁸

⁸Odlomek iz knjige Dumas, Alexandre, Grof Monte Cristo, Maribor, Založba Obzorja, 1968. Prevedel dr. Ivan Čmagoj.

Lažje berljiva različica

V Marseillu

24. februarja 1845 je francoska ladja
prijadrala v pristanišče Marseille
na jugu Francije.
Ladja se je imenovala Faraon.

27

Poleg pilota,
ki je ladjo vodil v pristanišče,
je stal mlad mornar, naslonjen na ograjo.
Bil je star največ dvajset let.
Bil je velik in suh.
Imel je lepe črne oči
in njegovi lasje so bili črni.
Bil je močan in miren.
Ime mu je bilo Edmond Dantes.

Mladi mož je stal in gledal
mali čoln na vesla,
ki je hitel proti Faraonu.
Človek v čolnu mu je vneto mahal.
»O, vi ste, Dantès!« mu je zaklical.
»Zakaj ste tako žalostni, moj mladi prijatelj?«
»Zgodila se nam je velika nesreča, gospod Morrel,«
je odgovoril mladenič.
»Izgubili smo našega kapitana!«

Smernice za lažje berljivo gradivo

Lažje berljiva poezija

Benkt-Erik Hedin

Pesem za vse

28 Postanem utrujen
in nič mi ne gre od rok,
kadar se ti mudi
in hočeš, da sem hiter tudi jaz.
Tokrat vsaka stvar
zahteva veliko več časa.

Zmorem veliko več,
kot misliš ti,
če lahko delam tako,
kot hočem jaz.

Lažje berljive novice

8 STRANI

Številka 21 – LAŽJE BERLJIV ČASOPIS – 8. junij 1994

29

Ta slika je bila posneta iz čolna pred 50 leti. Vojaki gazijo vodo proti francoski obali. Mnogi med njimi so bili ubiti.

Vojaki so bili mladi ljudje, ko so se izkrcali na francosko obalo med drugo svetovno vojno. Sedaj je minilo 50 let in oni se še enkrat izkrcavajo.

Vojaki se ponovno srečajo

Pred 50 leti je Hitler vladal skoraj celi Evropi in Severni Afriki. Druga svetovna vojna je bila strašna. Mnoge države so se odločile združiti, da ustavijo Hitlerja.

Vojaki iz Anglije in iz ZDA ter iz drugih držav so se zbrali v Angliji. Nekega jutra so šli v Francijo. Ta znameniti dan se imenuje Dan D.

Na tisoče vojakov je pristalo na obalah Francije.

Mnogi so prišli v letalih in skočili s padali. Drugi so prišli z ladjo.

Nekatere so takoj ubili. Drugi so prišli na kopno in so lahko napadli nemške vojake.

Nemci so izgubili in morali so se umakniti. Končno so zapustili Francijo. Čez eno leto se je Nemčija predala in v Evropi je zavladal mir.

V ponedeljek je minilo 50 let od Dneva D. Več deset tisoč starih vojakov je prišlo na proslavo. Kanal La Manche je bil poln vojnih ladij in letal.

Iz letal so spuščali rdeče cvetje iz papirja. Hoteli so počastiti spomin

na vse tiste vojake, ki so bili ubiti na Dan D. Na tisoče vojakov iz mnogih držav je tistega dne umrlo.

Predsednik Clinton iz ZDA, Kraljica Elizabeta iz Velike Britanije in drugi predsedniki držav so prišli v Francijo počastiti spominski dan.

Prišli so tudi turisti. Stari vojaki so iskali svoje tovariše in grobove svojih prijateljev.

Voditelji iz Nemčije niso bili povabljeni na proslavo spominskega dneva. Ruski voditelji tudi niso bili povabljeni.

Standardna pravila

Združenih narodov za izenačevanje možnosti invalidov

Prevod originalnega besedila⁹

15. pravilo: Zakonodaja

30 Države so odgovorne za to, da ustvarijo zakonske podlage za ustrezne ukrepe in da s tem dosežejo polno sodelovanje in enakopravnost invalidov.

1. Nacionalna zakonodaja, ki uzakonja pravice in obveznosti državljanov, naj vključuje pravice in obveznosti invalidov. Države so dolžne omogočiti invalidom, da uresničujejo svoje pravice, vključno s človeškimi, civilnimi in političnimi pravicami, na enakopravni podlagi z drugimi državljani. Države morajo zagotoviti, da so invalidske organizacije vključene v razvijanje nacionalne zakonodaje za pravice invalidov kot tudi pri stalnem vrednotenju te zakonodaje.

2. Zakonodajna akcija je morda potrebna, da se odstranijo pogoji, ki negativno vplivajo na življenje invalidov, vključno z nadlegovanjem in zavajanjem le-teh. Vsakršne diskriminacijske določbe proti invalidom je treba odpraviti. Nacionalna zakonodaja mora skrbeti za ustrezne sankcije v primeru kršitev načel nediskriminacije.

3. Nacionalna zakonodaja, ki ureja pravice invalidov, je lahko v dveh različnih oblikah. Pravice in obveznosti je mogoče vključiti v splošno zakonodajo ali pa so vsebovane v posebni zakonodaji. Posebno zakonodajo za invalide je mogoče uvesti na več načinov:

(a) s sprejetjem ločene zakonodaje, ki obravnava izključno invalidske zadeve;

(b) z vključevanjem invalidskih zadev v zakonodajo o določeni tematiki;

⁹Standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov. Pridobljeno 12. 12. 2006 s spletne strani: <http://www.zveza-zdis.si/index.php?module=ContentExpress&func=display&ceid=71>

(c) z izrecnim omenjanjem invalidov v besedilih, ki služijo prikazovanju obstoječe zakonodaje.

Morda bo zaželena kombinacija teh različnih pristopov. Pri tem je treba upoštevati pozitivne aktivnosti.

4. Države bodo morda razmislile o tem, da uvedejo formalne zakonske pritožbene mehanizme, da bi zavarovale interese invalidov.

31

Lažje berljiva različica

15. pravilo: Zakonodaja

Države so odgovorne za to,
da so invalidi vključeni pri pripravi
vseh zakonov,
ki govorijo
o pravicah in dolžnostih invalidnih oseb.

Invalidom morajo omogočiti,
da lahko volijo
in uveljavljajo svoje pravice kot vsi drugi.
Invalidska združenja morajo vprašati za mnenje,
ko se pišejo novi zakoni,
ki se nanašajo na življenje invalidnih oseb.

Pravice invalidnih oseb so lahko vključene
v običajne zakone
ali pa morajo biti napisani posebni zakoni
za invalidne osebe.
Lahko so potrebni tudi posebni zakoni,
ki preprečujejo,
da se z invalidnimi osebami ravna slabo
ali nepravilno, kot so zakoni proti
različnim oblikam nasilja do invalidnih oseb.

Smernice za lažje berljivo gradivo

Tipi črk in velikosti črk

Serif

Century Schoolbook 12

Garamond 13

Times New Roman 14

Drugi tipi črk

32 Antiqua 12

Univers 13

VIRI

Bellander, Elsie & Lundström, Beata, How to Publish Easy Reader Books – A Model, Report, Swedish National Board of Education, Stockholm, 1990.

Charter for the Reader, International Book Committee & International Publishers Association, Geneva, 1992.

Dumas, Alexander, Grof Monte Cristo, Maribor, Založba Obzorja, 1968.

Easy-to-Read Foundation (LL-stiftelsen), Så gör du en lättläst bok. Information till författare, fotografer och bildkonstnärer, Schweden, 1990. **33**

Handicapp – Var är set?, Sammanställd av Raoul Dammert, C.E. Fritzes AB, Stockholm, 1996.

Hedin, Benkt-Erik, The Simple and the Difficult, *Translation from Swedish*, National Library of Australia, Canberra, 1993.

IFLA, The Promotion of Literacy and Reading through Libraries. Proposal for a new IFLA Core Programme, 1995.

Marshall, Margaret & Porter, Dorothy, Read Easy 2, Reading sources including printed, audio-visual and software material for adults with learning disabilities, Book Trust, London, 1994.

National Board of Health and Welfare (Socialstyrelsen), Små och mindre kända handikappgrupper, Schweden, 1997.

National Library of Australia, The Right to Read, Publishing for people with reading disabilities. Papers given at a seminar. Canberra, 1991.

NBLC, Dutch Centre for Public Libraries and Literature, Easy-to-Read Guide, 1992.

Rosenschöld, Lisbeth & Rosenström, Lotta, A Rewarding Encounter – Mentally handicapped adults make acquaintance with the easy-to-read book and newspaper. Paper given at IFLA conference, 1994.

Swedish Handicap Institute (Handikappinstitutet) Hur många? Statistik om handikapp, Schweden, 1989.

Smernice za lažje berljivo gradivo

Starmans, Mieke et al, Classification of Criteria. Paper given at IFLA seminar on easy-to-read, 1988.

Thomas, Barbro, Guidelines for Public Libraries Promoting Literacy, General Information Programme and UNISIST, UNESCO, 1993.

Thulin, Kjerstin & Modigh, Birgitta, How Do We Reach Our Adult ER-User? Paper given at IFLA seminar on easy-to-read, 1988.

34 Tronbacke Bror Ingemar, The Publication of Easy-to-Read in Sweden. Paper given at national Library in Canberra, easy-to-Read Foundation, Stockholm, 1993.

Tronbacke, Bror Ingemar, Easy-to-Read – an important part of reading promotion and in the fight against illiteracy. Paper given at IFLA Conference in Peking, 1996.

UNESCO Public Library Manifesto, 1994.

United Nations, The Standard Rules on the Equilization on Opportunities for Persons with Disabilities, United Nations, 1994.

International Federation of Library Associations and Institutions
Mednarodna zveza bibliotekarskih društev in ustanov

35

Smernice za knjižnične programe opismenjevanja

Nekaj praktičnih predlogov

Sekcija za branje

Ljubljana
Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
2007

Uvod

IFLA – Sekcija za branje izraža svoje zadovoljstvo, ker lahko predstavi nekaj praktičnih predlogov knjižničnemu osebju, ki želi pomagati naši skupnosti, da bo postala bolj pismena. Prepričani smo, da so knjižnice še posebej primerne za spodbujanje pismenosti, saj lahko razvijajo in izvajajo lastne programe opismenjevanja ali podpirajo projekte opismenjevanja, ki jih sponzorirajo druge organizacije.

36

Namen teh praktičnih nasvetov je:

- spodbuditi knjižnice, da se vključijo v programe za razvoj pismenosti,
- nuditi neformalno pomoč pri vrednotenju knjižničnih programov opismenjevanja, ki že potekajo.

Naša definicija pismenosti je zastavljena široko. Vključuje razvijanje zmožnosti branja ter urjenje branja, pisanja in računanja (zmožnost obvladovanja števil). Te zmožnosti spodbujajo neodvisnost, vedoželjnost ter vseživljenjsko učenje posameznikov in skupin, ki lahko veliko prispevajo h gospodarskemu, k socialnemu in h kulturnemu zdravju skupnosti in narodov, znotraj katerih živijo.

Smernice za knjižnične programe opismenjevanja smo napisali kot knjižničarji, ki govorimo knjižničarjem. Zastavili smo mnoga **vprašanja** in nanje odgovarjamo v prvi osebi – želimo ustvariti občutek, da delamo z vami. Vprašanja so naslednja:

1. Kdo je naše ciljno občinstvo?
2. Kako začnemo načrtovati in razvijati sodelovanje v skupnosti?
3. Kdo so naši potencialni sodelavci?
4. Kakšno gradivo potrebujemo in kako ga izberemo?
5. Kako usposabljam osebje knjižnic za to delo?
6. Kako program opismenjevanja promoviramo?
7. Kako ugotavljamo svojo uspešnost?
8. Kako zagotovimo nadaljnje potekanje programa opismenjevanja?

Vsaka knjižnica bo dejavna na drugačen način. Način delovanja bo odvisen od lokalnih dejavnikov. Zavedamo se, da naših priporočil ne bo mogoče uporabiti v vseh knjižnicah in pri vseh projektih. Dojemljivost za različne poglede in dobra volja sta ključ do uspeha pri vsakem projektu. To so odlike, ki jih je težko pojasniti v brošuri, vendar pa jih prepoznamo, ko sodelujemo s partnerji.

Vprašanja in odgovori so ponujeni kot predlogi in ne kot formalne smernice. Napisani so za knjižnično osebje, ki z nami deli in želi uresničevati prepričanje, da so knjižnice in pismenost 'sodelavci'.

»Pismenost je ključ do izobrazbe in znanja ter do uporabe knjižničnih in informacijskih storitev.« (IFLA Guidelines for Public Libraries, August 2000)

Kdo je naše ciljno občinstvo?

Knjižnični programi opismenjevanja so primerni za več ciljnih skupin, in sicer za:

- mlade osebe, ki so opustile šolanje,
- nezaposlene mlade osebe,
- ženske in starejše osebe, ki niso imele priložnosti, da bi se naučile brati oz. se niso izurile v branju, pisanju in računanju (zmožnost obvladovanja številk),
- odrasle osebe s težavami pri branju in pisanju,
- osebe iz različnih držav z različnimi jeziki in iz različnih etničnih skupin,
- sezonske delavce,
- begunce,
- osebe v ustanovah, kot so zapori ali bolnišnice.

37

Ko bo knjižnično osebje začelo načrtovati, bo najprej hotelo razpravljati o programu in potrebah ciljne skupine, ki jo ima v mislih. Vprašanja, o katerih bo morda želelo razpravljati z udeleženci, so:

- Kje je primeren prostor za predavanja in vaje?
- Kdaj je najprimernejši čas za predavanja?
- Kako pogosto se bodo predavanja izvajala?
- Katero gradivo bo najkoristnejše za vsakega učenca?
- Kdo bo vodil projekt in katero usposabljanje je ta oseba že opravila?
- Ob kateri priložnosti bodo udeleženci lahko uporabili svoje nove spretnosti?

S katerimi pripomočki za učenje razpolagamo (npr. plakati, računalniki, videozapisi, avdiogradivo ter pribor za pisanje in risanje)?

Kako začnemo načrtovati in razvijati sodelovanje v skupnosti?

Knjižnično osebje bo najprej hotelo oceniti ponudbo knjižničnih storitev v svojem lokalnem, regionalnem in nacionalnem okolju – knjižnice namreč delujejo v okviru lokalne in nacionalne kulturne in izobraževalne politike. Upoštevalo bo tudi kulturno sestavo skupnosti. Pred začetkom projekta bo pripravilo načrt, ki naj vključuje:

- informacije o skupnosti (kulturni, socialni in praktični, po možnosti tudi statistični podatki),
- natančen nabor ciljev,
- določitev drugih skupin, ki delujejo na področju opismenjevanja,
- finančni načrt.

Knjižnično osebje bo načrt proučilo skupaj z drugimi člani skupnosti in partnerji. Program opismenjevanja se bo izvajal na različnih **mestih**, vendar pa je treba poiskati prostore, ki bodo udeležencem omogočali udobno zbiranje. Ti prostori so lahko:

38

- splošne, potujoče in druge vrste knjižnic,
- zdravstveni centri, lokalna središča, šole, prostori za bogoslužje,
- avtobusne in železniške postaje, tovarne,
- plaže, športni tereni, restavracije,
- upravni prostori skupnosti.

Prostori naj bodo udobni, lahko dostopni in privlačni za udeležence. Časovni načrt projekta, npr. kdaj naj bi se projekt začel, koliko časa naj bi trajal in kdaj naj bi predavanja potekala, je treba oblikovati v sodelovanju s projektnim osebjem, lokalnimi oblastmi in udeleženci projekta. Pomembna je tudi pogostost predavanj. Skupina naj se sestaja kar se da pogosto, po možnosti tedensko – s tem bo zagotovljeno napredovanje udeležencev.

Vključevanje tretjih oseb

Projektno osebje naj se poveže s knjižničarji, z učitelji, različnimi strokovnjaki in tudi z drugimi ključnimi osebami v skupnosti, kot so:

- tisti, ki poznajo njeno zgodovino, običaje in kulturo,
- osebe, ki so dejavne v prostovoljnih in neprofitnih organizacijah ter religioznih ustanovah,
- osebe, ki so dejavne v lokalni upravi.

Pri načrtovanju se je treba posvetovati tudi z vladnimi uslužbenci in z osebami s tehničnim znanjem, prav tako tudi z največjimi strokovnjaki na regionalnih in nacionalnih položajih (ali celo širše). Predstavniki avtorskih združenj in medijev naj se pridružijo projektnemu osebju. Načrte je treba zasnovati tako, da bodo lahko vsi udeleženci v programu sodelovali brez bojazni in se bodo v predavanja svobodno vključevali. Če so zaradi različnih kulturnih tradicij potrebne posebne smernice, je to treba upoštevati pri načrtovanju projekta opismenjevanja ter pri delu celotne knjižnice.

Kdo so naši potencialni sodelavci?

Veliko je skupin, ki skupnosti nudijo različne oblike kulturnih in informacijskih storitev ter storitev opismenjevanja. Če bo knjižnično osebje sodelovalo s temi sku-

pinami, bodo najbrž vsi v skupnosti uspešnejši. Knjižnično osebje lahko pri tem postane ključni posrednik med vsemi temi dejavniki.

Med predstavnike kulturnih ustanov, s katerimi lahko knjižnice pri programih opismenjevanja sodelujejo, spadajo:

- skupine umetnikov, pisateljev, dramatikov ali glasbenikov,
- lokalni, regionalni in/ali nacionalni vladni oddelki za kulturo,
- nacionalna in mednarodna kulturna združenja,
- kulturna združenja, ki se ukvarjajo z izdajanjem publikacij.

39

Knjižnično osebje lahko sodeluje z mnogimi različnimi **izobraževalnimi skupinami**, vključno s/z:

- šolami vseh stopenj, skupinami za izobraževanje odraslih, združenji učiteljev, staršev in staršev-učiteljev,
- skupinami učiteljev in oseb, ki se ukvarjajo z opismenjevanjem,
- nevladnimi izobraževalnimi programi in združenji,
- knjižničnimi oddelki in oddelki za informacijske študije,
- lokalnimi, regionalnimi in nacionalnimi oddelki za izobraževanje,
- založniki z izobraževalnimi in kulturnimi programi,

knjižnimi klubi, bralnimi društvi, založniškimi združenji in združenji knjigotržcev. Možni sodelavci so lahko tudi druge **skupine in združenja v okviru skupnosti, kot so:**

- združenja stanovalcev,
- verske skupnosti in bratovščine,
- nevladne organizacije,
- socialni delavci, psihologi, svetovalci ipd.,
- zdravstveni delavci lokalne skupnosti,
- sindikati,
- poslovne, medijske in politične skupine.

Kakšno gradivo potrebujemo in kako ga izberemo?

Gradivo za knjižnične programe opismenjevanja je lahko v odvisnosti od lokalnih pogojev narejeno v lastni režiji, podarjeno, izposojeno, preoblikovano, kupljeno ali pridobljeno z medmrežja. Ker je pomembno, da se za učenje odraslih uporablja zanje ustrezno gradivo, bo knjižnično osebje izbralo gradivo v skladu z interesom udeležencev izobraževanja in v lokalnih jezikih. Tako gradivo vsebuje:

- brošure o zdravju, družini in poljedelstvu,
- informacije o gospodarskem razvoju, okolju in krajevnih običajih,
- časopise in revije,
- posnetke radijskih programov, videozapise, naslove spletnih strani

Knjižnično osebje se mora pri izbiri vprašati o naslednjih značilnostih gradiva:

Oblikovanje

40

- Ali je besedilo natisnjeno z velikimi črkami in lahko berljivo?
- Ali so odstavki dovolj razmaknjeni?
- Ali je stran lepo oblikovana in privlačna?
- Ali so v gradivu ilustracije, ki so v pomoč pri branju besedila?

Jezik/besede

- Ali je jezik jasen, razumljiv in sodoben?
- Ali v besedilu ni težko razumljivih dialektizmov, regionalnih izrazov in govornih figur?
- Ali so za besedilo značilne kratke povedi in uporabljene besede iz vsakdanjega govora?
- Ali so strokovni izrazi in težke besede pojasnjeni in se ponavljajo, da si jih je mogoče zapomniti?

Zgradba povedi in sestava odstavka

- Ali so povedi in odstavki enostavni, kratki in jasni?
- Ali se vsaka poved začne z veliko začetnico?
- Ali so enostavne misli izražene z dvema ali tremi kratkimi povedmi, ki tvorijo odstavek?

Kako usposabljam osebje knjižnic za to delo?

Priprave

Priprava oseb za sodelovanje v knjižničnem programu opismenjevanja se lahko uresniči na različne načine. Usposabljanje se lahko opravi v sklopu predprofesionalnega izobraževanja kot usposabljanje na delovnem mestu ali kot stalno strokovno spopolnjevanje. Pogosteje se organizira v obliki kratkih tečajev in delavnic ali strokovnih programov v okviru strokovnih srečanj. Za uspešen program opismenjevanje je treba pozorno proučiti tri vrste usposabljanja:

- strokovno usposabljanje osebja za delo z javnostjo,

- izobraževanje za vodje knjižničnega osebja v projektih opismenjevanja,
- usposabljanje za inštruktorje opismenjevanja in osebe, ki nudijo storitve.

Potrebno znanje in razvite zmožnosti

Vse osebje, še posebej osebje, ki dela z javnostjo, potrebuje splošno izobraževanje, da bo lahko prepoznalo potrebe ciljne skupine. Koristno bi bilo znanje z naslednjih področij:

- razumevanje pomena pismenosti,
- razumevanje potreb nepismenih oseb in poznavanje vloge knjižnice,
- metode določanja ciljne populacije,
- vrste storitev, ki jih knjižnica lahko ponudi,
- poznavanje potencialnih sodelavcev.

41

Osebje, ki bo bdelo nad usposabljanjem za pismenost, mora imeti razvite navedene zmožnosti in imeti tovrstno znanje. Poleg tega potrebuje tudi drugo posebno znanje, kot

- poznavanje različnih potreb nepismenih oseb,
- razumevanje potrebe po povezovanju z organizatorji programa opismenjevanja in posredniki v skupnosti,
- védenje o razvijanju, vodenju in ocenjevanju programov opismenjevanja.

Vodje programov opismenjevanja, ki bodo največkrat prostovoljci iz lokalne skupnosti, potrebujejo posebno usposabljanje. To mora vključevati:

- tehnike učenja odraslih,
- usposabljanje za zagovornike opismenjevanja,
- izobraževanje o pomenu zasebnosti, spoštovanja in zaupanja.

Kako program opismenjevanja promoviramo?

Če želimo, da bo knjižnični program opismenjevanja uspešen, ga moramo promovirati. Vodje projekta morajo redno obveščati lokalno skupnost in druge zainteresirane skupine ter poročati o svojem projektu opismenjevanja. Te skupine vključujejo:

- knjižnično osebje, upravo knjižnice in/ali vodstvene oz. posvetovalne organe ter uporabnike knjižnic,
- predstavnike vlade,
- druge organizacije znotraj skupnosti,
- medije,
- lokalne kulturne in izobraževalne skupine.

Prav tako je treba te skupine tudi seznaniti z razlogi za tak projekt. Sporočila se morajo usmeriti na naslednja vprašanja:

- zakaj se knjižnica vključuje v promoviranje pismenosti,
- kako se vključuje,
- katere rezultate pričakuje od svojega programa opismenjevanja.

Nekatere metode so pri spodbujanju aktivnosti opismenjevanja zelo koristne. Vključujejo lahko načrte za:

42

- ustanovitev delovne skupine, ki bo pomagala promovirati program,
- oskrbovanje lokalnih medijev s plakati in promocijskim gradivom,
- izdelovanje letakov, brošur in kratkih oglasov za lokalno knjižnico, kulturne in izobraževalne skupnosti,
- sodelovanje s partnerskimi organizacijami pri skupnem obveščanju javnosti, če je to potrebno.

Kako ugotavljamo svojo uspešnost?

Delo knjižnice pri opismenjevanju je treba ocenjevati v rednih časovnih presledkih. Hoteli bomo vedeti, kako uspešna so bila naša prizadevanja za uresničitev ciljev programa in navezovanje stikov s ciljno skupino uporabnikov.

To je še posebej koristno, če je bil projekt načrtovan brez neposrednega sodelovanja ciljne skupine uporabnikov, kar je pogosto pri programih, ki so namenjeni študentom.

Področja ocenjevanja lahko vključujejo naslednje informacije:

- kolikšno število prijavljenih udeležencev je program končalo,
- kako so ga ti udeleženci ocenili,
- kako koristen je bil za skupnost,
- kolikšna je bila učinkovitost uporabe virov za opismenjevanje, npr. dostopnost virov in njihova uporaba v ciljni skupini uporabnikov,
- kolikšen je bil vpliv prostora, v katerem se je program izvajal (npr. lokacija, zgradba, pohištvo in oprema),
- ali je bila za udeležence sprejemljiva pogostost sestajanja in dolžina trajanja programa,
- kako je bil projekt načrtovan glede administrativne podpore, nadzora in partnerskih odnosov,
- kakšna je bila dolgoročna korist programa za posameznike.

Metode ocenjevanja lahko vključujejo:

- razgovore s posamezniki in izbranimi skupinami znotraj ciljne skupine uporabnikov (sodelujejo tisti, ki so bili v program vključeni, in tudi tisti, ki niso bili),
- zapisovanje primerov posameznih učencev,
- razgovore z osebjem, ki program opismenjevanja izvaja, in z njihovimi sodelavci o učinkovitosti programa,
- informacije o številu udeležencev, njihovi prisotnosti na predavanjih ter o kakovosti in vrstah virov, ki so bili uporabljeni.

43

Kako zagotovimo nadaljnje potekanje programa opismenjevanja?

Za nadaljevanje in načrtovanje uspešne prihodnosti knjižničnih programov opismenjevanja naj knjižnično osebje posebno pozornost posveti naslednjim področjem:

- oskrbovanju udeležencev in tistih, ki so sodelovali pri predavanjih s **pri-mernim gradivom za branje** – razmislek o možnosti sodelovanja z založniki,
- **organiziranju aktivnosti in projektov** v sklopu knjižnice za uspešne udeležence programa – snovanje poslovnih projektov, ki lahko odprejo možnosti za zaposlovanje,
- **vključevanju lokalnih organov oblasti**, vključno z lokalno upravo, v nadaljnje aktivnosti in projekte – iskanje možnosti za zagotavljanje dodatnih virov prihodkov za programe opismenjevanja,
- **povezovanju z drugimi skupinami in organizacijami** – zagotavljanje pogojev za vključevanje udeležencev v skupnost,
- **spodbujanju zanimanja medijev** za uspešne primere.

Založila in izdala

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
Turjaška 1, Ljubljana

Za izdajatelja

Melita Ambrožič

Oblikovanje in prelom

Tomaž Fidler

Tisk

Tiskarna Radovljica

Naklada

500 izvodov

Cena

8 €

**Evropski
Socialni
Sklad**

Izdajo smernic so finančno podprli Ministrstvo za kulturo RS ter Evropski socialni sklad in Ministrstvo za šolstvo in šport v okviru Akcijskega načrta za leto 2006 Nacionalne strategije za razvoj pismenosti. Strategijo je pripravila Komisija za razvoj pismenosti, ki jo je leta 2004 imenoval minister za šolstvo in šport, potrdil pa jo je minister in vsi trije strokovni sveti (SS za splošno izobraževanje, SS za poklicno izobraževanje in SS za izobraževanje odraslih).

